

Міністерство освіти і науки України  
Рівненський державний гуманітарний університет

# ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

**Збірник наукових праць**

**Випуск 15**

*Засновано у 2015 році*

Рівне – 2022

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

**Інноватика у вихованні:** зб. наук. пр. Вип. 15. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; упоряд.: О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2022. 368с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

#### **Редакційна колегія**

*Головний редактор:* **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

*Заступник головного редактора:* **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

*Відповідальний секретар:* **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

#### **Члени редакційної ради:**

**Сухомлинська О. В.**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

**Павелків Р. В.**, доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

**Федяєва В. Л.**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

#### **Члени редколегії:**

**Андрощук І. М.**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка;

**Безкоровайна О. В.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

**Вихрущ А. В.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

**Дичківська І. М.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

**Кобилянський О. В.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

**Ковальчук О. С.**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української та іноземної лінгвістики Луцького національного технічного університету;

**Кравченко О. О.**, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

**Мельничук І. М.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

**Павелків К. М.**, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

**Пелех Ю. В.**, доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

**Побірченко Н. С.**, доктор педагогічних наук, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вігелона в Легніці (Республіка Польща);

**Пустовіт Г. П.**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

**Савчук Б. П.**, доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

**Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.)**, доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

**Соїчук Р. Л.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

**Zdzislaw SirojC (Здзіслав Сіройц)**, доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

**Баліка Л. М.**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

**Jolanta Skubisz (Йоланта Скубіш)**, доктор наук в галузі педагогіки, доцент гуманітарно-економічної академії міста Лодзь, член Товариства соціальної педагогіки при Комітеті педагогічних наук Польської Академії Наук у Варшаві (Республіка Польща);

**Остапчук Н. О.**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

**Петренко С. В.**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

**Шадюк (Падалка) О. І.**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

*Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.*

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних **Index Copernicus International**: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: **проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 5 від 26 травня 2022 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2022

**ЗМІСТ**

<b>Сухомлинська О.</b> Відображення побуту дитини шкільного віку у вітчизняних наукових і літературних джерелах.....	<b>6</b>
<b>Skubisz J.</b> Suwerenność w teorii i praktyce pedagogicznej.....	<b>18</b>
<b>Блавт О.</b> Інклюзивне фізичне виховання здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами засобами дистанційних технологій	<b>27</b>
<b>Коляда Н., Кравченко О.</b> Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства: 15 років діяльності.....	<b>35</b>
<b>Мачинська Н.</b> Професійні цінності викладача закладу вищої освіти як чинник його особистісного зростання.....	<b>48</b>
<b>Павелків Р.</b> Сучасний підхід до психолого-педагогічного трактування проблеми морального виховання особистості.....	<b>58</b>
<b>Петренко О.</b> Питання психолого-педагогічної підтримки дітей під час війни: інформаційно-технологічне забезпечення.....	<b>67</b>
<b>Потапчук Т.</b> Педагогічні умови професійної підготовки педагогів до використання інноваційних технологій.....	<b>77</b>
<b>Павелків К., Стельмашук Ж.</b> Проактивність як психолого-педагогічна проблема.....	<b>88</b>
<b>Потапчук Т., Макарук О.</b> Деякі аспекти характеристики професійно-педагогічної підприємливості вчителя початкової школи .....	<b>95</b>
<b>Руденко В., Руденко Н.</b> Об'єкт і предмет педагогічних досліджень у методологічних системах України і Польщі .....	<b>102</b>
<b>Сойчук Р.</b> Сходження до нації через солідарність: педагогічні ідеї Т. Д. Дем'янюк.....	<b>124</b>
<b>Яцук І.</b> Громадянське становлення курсантів ЗВО системи МВС у процесі їх професійної підготовки: до постановки проблеми.....	<b>133</b>
<b>Баліка Л.</b> Проблема морального виховання дитини на шпальтах українських педагогічних часописів (перша третина ХХ ст.).....	<b>146</b>
<b>Blashevsk A., Dmytrenko N., Fedorets M.</b> Oral and written communicative competence at the lessons of foreign and native languages in primary school in the process of blended learning.....	<b>154</b>
<b>Вірста С., Жалко Т., Гончарук О.</b> Формування емоційного інтелекту на уроках літературного читання в початковій школі.....	<b>164</b>
<b>Gron L., Antonenko N.</b> The “flipped classroom” model: what it is and how it works .....	<b>173</b>
<b>Коваленко В., Пилипюк Л.</b> Використання комп'ютерно-інформаційних технологій у вивченні іноземної мови .....	<b>178</b>
<b>Лобанова С., Мартинюк А.</b> Проектна діяльність здобувачів освіти технічних ЗВО при вивченні іноземної мови.....	<b>187</b>
<b>Мороз Л., Масло І.</b> Методика викладання іноземних мов у немовних ЗВО з 60-х років ХХ століття до нині.....	<b>195</b>
<b>Поліщук О.</b> Сучасні форми виховної роботи у контексті Нової української школи.....	<b>202</b>
<b>Романюк С., Трофімчук В.</b> Сучасні технології викладання іноземної мови в умовах інклюзії у закладах вищої освіти .....	<b>208</b>
<b>Сілков В., Сілкова Е.</b> Виховна спрямованість задач підручників з	

математики початкової школи у НУШ.....	215
<b>Триндюк В., Мартинюк А., Губіна А.</b> Розвиток soft skills засобами інтерактивних технологій (підручників) на заняттях з іноземної мови в закладах вищої освіти.....	225
<b>Fridrikh A., Bihunova S., Bihunov D.</b> Focus on teaching grammar in context.....	236
<b>Ціпан Т. Т. Д.</b> Дем'янюк про табірний збір як підготовку до літньої навчальної практики.....	245
<b>Шетеля Н.</b> Засоби практичної реалізації аксіологічного підходу у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв.....	254
<b>Шурин О.</b> Актуальні питання організації позашкільної освіти в умовах дистанційного навчання.....	263
<b>Шуст Л., Гончарук О., Дацюк В.</b> Використання елементів народознавства на уроках української мови як одна з умов формування компетентності вільного володіння державною мовою..	269
<b>Ясногурська Л., Мороз Н.</b> Навчання англійської мови як другої іноземної.....	279
<b>Доробки молодих науковців</b>	
<b>Акімов В.</b> Сутність профілактики насильства в освітньому середовищі закладів вищої освіти у науковому дискурсі.....	285
<b>Антончик Є.</b> Основні напрями, динаміка і незворотність модернізаційних процесів в українській освіті.....	294
<b>Кузьмич А.</b> Авторські школи в системі освіти Рівненщини: історіографія питання.....	302
<b>Мельникович Г.</b> Роль сучасної художньої української підліткової літератури у формуванні ціннісних орієнтацій учнів середнього підліткового віку.....	312
<b>Поліщук Н.</b> Волонтерство як соціально-педагогічний феномен: термінологічний аналіз.....	320
<b>Попова К.</b> Нормативно-правові акти України про загальноосвітню школу: витоки полікультурної компетентності.....	330
<b>Семеренко Ж.</b> Комплексне графічне проектування у підготовці майбутніх учителів технологій.....	340
<b>Чжан Кай</b> Дослідження шляхів удосконалення цифрової компетентності (ІКТ) здобувачів освіти у закладах вищої освіти.....	349
<b>Рецензії</b>	
<b>Петренко О.</b> Освітній простір України крізь призму регіональної культурної практики [рецензія на книгу «Вища культурологічна освіта в Україні: регіональний дискурс: крізь призму діяльності кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету». До 50-річчя від часу заснування. Автор-укладач Виткалов С. В. Рівне : А. Брегін, 2021. 550 с., іл.].	355

**Акімов Вадим**

здобувач ступеня доктора філософії PhD

Рівненського державного гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-4967-2401

*e-mail: vadiakimo@ukr.net*

## **СУТНІСТЬ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ**

**Анотація.** У статті актуалізовано проблему профілактики насильства в освітньому середовищі закладів вищої освіти. Проаналізовано нормативно-правові документи із запобігання випадкам насильства й окреслено завдання діяльності закладів освіти щодо запобігання та протидії насильству. Виявлено види та спільні ознаки насильства, як-от: умисний характер дій, спрямованість проти волі, протиправність, порушення прав і свобод, посягання на життя та здоров'я. Акцентовано на потребі досягнення безпеки освітнього середовища, що здебільшого пов'язано з організаційними аспектами функціонування освітніх закладів, створенням безпечних і нешкідливих умов освітнього процесу із застосуванням здоров'язбережувальних технологій. Розкрито сутність профілактики насильства в освітньому середовищі закладів вищої освіти, що полягає в досягненні безпечності освітнього середовища, а також позиціонуванні ставлення до насильства на принципах повного його заперечення. Схарактеризовано безпечне освітнє середовище закладів вищої освіти як педагогічно спроектовану організовану сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, дотичних до здобувачів вищої освіти та зорієнтованих на взаємодію педагогів і вихованців із забезпечення умов життєдіяльності, духовно-морального самовдосконалення особистості та її самореалізації й формування особистісних цінностей.

**Ключові слова:** профілактика, насильство, превенція, ненасилля, безпечне освітнє середовище, заклад вищої освіти.

**Постановка проблеми.** Конституція України проголошує, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є в Україні найвищою соціальною цінністю (Конституція України, 2006). Йдеться про зобов'язання держави забезпечувати основоположні права і свободи людини, а також створювати безпечні для життя та здоров'я умови в усіх сферах її життєдіяльності. Не складає виняток й освітнє середовище, що виступає осередком становлення особи як повноцінної й індивідуальної особистості. На такому тлі сьогоденний освітній процес вирізняється низкою негативних ознак, зумовлених соціально негативними явищами, що детермінує нагальну потребу проектування безпечного та недискримінаційного освітнього

середовища закладів вищої освіти, зокрема профілактики та протидії насильству.

Запобігання випадкам насильства – пріоритетне завдання суспільства, оскільки жорстокість у ставленні до людини спричиняє жорстокість до суспільства загалом. Відтак створення сприятливих умов для життя, розвитку, здобуття освіти, крім забезпечення захисту від насильства та жорстокого поводження, як прерогатива державної політики знайшло відображення у спектрі нормативно-правових документів і міжнародного, і вітчизняного рівнів: Загальній декларації прав людини, Конвенції про права дитини, Конституції України, законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 р., наказі Міністерства освіти і науки України «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» й ін.

**Аналіз останніх досліджень з проблеми.** Аналіз напрацьовань із задекларованої в науковій розвідці проблеми профілактики насильства в освітньому середовищі закладів освіти дав змогу з'ясувати, що представники різних галузей знань розкрили окремі її аспекти, зокрема: сутність та специфіку профілактичної роботи в різних соціальних інституціях в Україні (О. Безпалько, І. Зверева, В. Оржеховська та ін.); особливості формування правової свідомості зростаючої особистості (І. Бех, А. Кузьмінський, М. Фіцула та ін.); соціально-педагогічні засади профілактики насильства в сім'ї (Л. Пovalій, В. Постовий, Т. Шульга та ін.), насильство щодо жінок і людей похилого віку (О. Моховіков, О. Шинкаренко й ін.), насильство щодо підлітків (І. Хозраткулова, В. Ролінський, І. Сарженко, О. Кочеміровська та ін.). Однак, попри значне зацікавлення вчених вищезазначеним феноменом, видаються очевидними труднощі із побудовою безпечного освітнього середовища закладів вищої освіти в умовах викликів сьогодення.

**Мета статті** – висвітлити сутність профілактики насильства в освітньому середовищі закладів вищої освіти у науковому осягненні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Новітній етап трансформації українського суспільства позначений впливом викликів сучасності та потреб розвитку демократичних європейських цінностей. Реалізацію таких змін уможливило комплексна підготовка молодого покоління, що передбачає у межах вітчизняної системи вищої освіти не лише формування загальних і професійних компетентностей, а й створення належних умов для гармонійного розвитку особистості, гарантування безпечного освітнього середовища всім учасникам освітнього процесу.

Безпека освітнього середовища здебільшого пов'язана з організаційними складниками функціонування освітніх закладів (режими роботи, фізична та психологічна безпека здобувачів освіти), створенням безпечних і нешкідливих умов освітнього процесу (безпека життєдіяльності, охорона праці) та застосуванням здоров'язбережувальних технологій (превенція розвитку шкідливих звичок чи захворювань). Утім описане уявлення постає стереотипним і вимагає перегляду, модернізації відповідно до викликів сьогодення.

Наприклад, у «Кодексі безпечного освітнього середовища» вказано, що «...безпечна поведінка особистості, уникнення потенційних ризиків і

небезпек та навички подолання власних труднощів у житті) є засадничими передумовами формування безпечного освітнього середовища (Кодекс безпечного освітнього середовища, 2018, с. 5). Водночас регламентовано, що ключовим виявом безпечного освітнього середовища виступає відсутність насильства в усіх його видах, формах, для всіх учасників освітнього простору (Кодекс безпечного освітнього середовища, 2018, с. 11).

Стаття 26 Закону України «Про освіту» проголошує, що керівник закладу освіти «забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування)» (Про освіту: Закон України, 2017). Окремі положення статті 53 того самого закону врегульовують питання насильства, а саме наявність у здобувачів освіти прав на безпечні та нешкідливі умови навчання, утримання і праці; повагу людської гідності; захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти; отримання соціальних та психолого-педагогічних послуг як особа, яка постраждала від булінгу (цькування), стала його свідком або вчинила булінг (цькування) (Про освіту: Закон України, 2017).

На часовому зрізі останніх років Міністерство освіти і науки України легітимізувало низку документів із проблеми протидії та профілактики насильства: наказ № 1646 від 28.12.2019 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» (наказ МОН України, 2019), наказ № 293 від 26.02.2020 «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу в закладах освіти» (наказ МОН України, 2020). Основний лейтмотив продукування документів – розроблення механізму інформаційно-просвітницької діяльності щодо ненасильницької моделі взаємодії суб'єктів освітнього процесу та шляхів превенції насильства в усіх виявах і на всіх рівнях.

Визначено такі завдання по запобіганню та протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти: створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти, що охоплює психологічну та фізичну безпеку учасників освітнього процесу; визначення стану, причин і передумов поширення булінгу (цькування) в закладі освіти; підвищення рівня поінформованості учасників освітнього процесу про булінг (цькування); формування в учасників освітнього процесу нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, усвідомлення булінгу (цькування) як порушення прав людини; заохочення всіх учасників освітнього процесу до активного сприяння запобіганню булінгу (цькуванню) (наказ МОН України, 2019).

У лексикографічній практиці слово «насильство» фігурує із тлумаченнями: «застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось» (Словник української мови, 1973, с. 184); «застосування фізичної сили до кого-небудь; силування, примус; застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив...» (Новий тлумачний словник української мови, 2003, с. 303); «дії із застосуванням фізичної або психічної сили щодо когось, примушування, силування...» (Тлумачний словник української мови, 2002, с. 551).

Прикметно, що одним із найбільш узагальнених підходів до класифікації видів насильства варто визнати пропонуване Всесвітньою організацією охорони здоров'я (далі – ВООЗ) бачення останнього крізь призму трьох категорій, дотичних до характеристики того, хто вчиняє насильницькі дії: посягання на власне життя і здоров'я; міжособистісне насилля; колективне насильство (Всемирная Организация Здравоохранения, 2002, с. 6). Такий підхід до типізації видів насильства є досить умовним, зважаючи на диференціювання кожної категорії на значну кількість підкатегорій і підвидів (наприклад, міжособистісне насилля підлягає членуванню на сімейне й общинне, а ті – на кілька наступних підвидів). За рекомендацією ВООЗ чинники виникнення насильства стратифікують на фізичні, сексуальні, психологічні, ті, що полягають у завданні збитків чи відсутності піклування (Всемирная Организация Здравоохранения, 2002).

Сутнісно-термінологічний аналіз насильства в системі координат різних наукових галузей увиразнив множинність причин і мотивів учинення насильницьких дій, об'єднаних такими спільними гранями, як: умисний характер дій, спрямованість проти волі, протиправність, порушення прав і свобод, посягання на життя та здоров'я. Звернемося до поняття «профілактика», що на сьогоднішній день побутує в науковому обігу із трактуванням: «сукупності заходів для запобігання чогось небажаного» (Новий словник іншомовних слів, 2008, с. 504). Незважаючи на ототожнення чи й навіть уживання в дослівному перекладі з романо-германських мов «профілактики» як «превенції», Словник синонімів української мови кодифікує її ключовими значенськими ланками «попередження», «зупинення», «запобігання» (Словник синонімів української мови, 2000, с. 496).

У ракурсі філософії профілактику насильства розглядають як «ненасилля» – відмову від насилля. Філософський енциклопедичний словник подає «ненасилля» як «морально-етичний принцип, одну із засадничих соціальних цінностей, що стверджує відмову від спричинення шкоди (зла, болю, страждання) іншим людям» (Заблоцький, 2002, с. 417). Зрозуміло, що «ненасилля» за своєю природою мислиться усвідомленим сприйняттям власних мотивів насильницьких дій і, як наслідок, відмовою від них.

У контексті вищевикладеного постає очевидним, що домінуючим чинником профілактики насильства слугує повне усвідомлення, відкидання та/або ігнорування його першопричин. Тобто подолати насилля можливо лише шляхом розв'язання суперечностей у середовищі нетерпимості до агресії.

Психологічна площина осмислення сутності профілактики насильства представлена багатьма взаємопов'язаними напрямками. На думку О. Безлюдного, психологічне насилля полягає у певному соціально-психологічному впливі, що «примушує людину до вчинків і поведінки, які не входили в її наміри; порушує її індивідуальні кордони» (Безлюдний, 2009, с. 37). Автор визначення зауважує, що першопричиною виникнення насильства є сімейна дисгармонія, а відтак основним інструментом його профілактики – покращення «мікроклімату» в сім'ях.

У проєкції педагогіки профілактика окреслюється як складне та багатогранне явище. Цікаво, що одне з педагогічних трактувань поняття «профілактика» співвідносне з комплексом превентивних заходів, які

набувають реалізації шляхом організації загальнодоступної медико-психологічної та соціально-педагогічної підтримки (Соціальна педагогіка: словник-довідник, 2009); комплексом економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі (Безпалько, 2009).

Досить ґрунтовними, на наш погляд, доцільно визнати міркування В. Оржеховської про диференціювання профілактики в царині педагогіки на такі види, як:

первинна, тобто соціально-педагогічна, профілактика (вектор – боротьба зі шкідливими чинниками в соціальному та природньому середовищах);

вторинна профілактика, тобто превентивна допомога та корекція (вектор – попередження подальшого розвитку проблем серед учасників груп ризиків; вторинна профілактика припускає виявлення, так званих, груп ризику – суб'єктів профілактичного впливу);

третинна профілактика (вектор – адаптація, реабілітація та ресоціалізація; мета – розроблення заходів для одужання хворого, превенції загострення хвороби) (Оржеховська, 1996).

На противагу В. Оржеховській В. Лютий розмежовує профілактику на загальну (для значної частини суспільства) та спеціальну (локалізований комплекс заходів із конкретного, локального запобігання негативним явищам у групах, які характеризуються підвищеним рівнем вияву негативного чинника) (Лютий, 2008, с. 206–211).

Загалом, на наше переконання, алгоритм профілактичних заходів у педагогіці вирізняється досить чіткою лінійною структурою: «виявлення шкідливого чинника – ідентифікація груп ризику – організаційно-педагогічний вплив – створення безпечного освітнього середовища – рефлексія та висновки». Безумовно, про чіткий (уніфікований) підхід до профілактики насильства не йдеться, бо кожна ситуація, вікові чи соціальні особливості учасників груп ризику вимагають індивідуальних рішень.

У межах запропонованої наукової розвідки безпечно освітнє середовище закладів вищої освіти – це педагогічно цілеспрямована організована сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, які дотичні до здобувачів вищої освіти та зорієнтовані на взаємодію педагогів і вихованців зі створення умов життєдіяльності, духовно-морального самовдосконалення особистості та її самореалізації й формування особистісних цінностей. До таких факторів належать: об'єктивні (соціально-історичні особливості, культурні традиції українського народу та система освіти) й суб'єктивні (індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти, рівень готовності педагогів до створення безпечного освітнього середовища, особистісні цінності учасників освітнього процесу, психологічний клімат у колективі, стиль педагогічного менеджменту, відповідне предметно-просторове, інформаційне та змістово-методичне забезпечення освітнього процесу, матеріально-технічні умови ЗВО) (Сойчук, 2016).

**Висновки і перспективи подальших розвідок.** Отже, профілактика насильства в освітньому середовищі закладів вищої освіти набуває статусу дедалі більш значущої проблеми наукового дискурсу, позначаючи ключові позиції зі створення безпечного освітнього середовища закладів освіти.

Синтез наукових поглядів на проблеми насильства сприяв констатації про те, що протидія насильству полягає у виявленні та розумінні чинників виникнення, усвідомленні негативних наслідків і, як результат, мінімізації таких, а профілактика насильства в освітньому середовищі закладу вищої освіти передбачає створення безпечного освітнього середовища, бачення насильства крізь призму повного його несприйняття.

Перспективний напрям подальших наукових пошуків у описаній царині є вивчення педагогічних умов профілактики інформаційного насильства в освітньому середовищі закладів вищої освіти.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

*Конституція України.* (2006). Офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р.: станом на 1 січня 2006 р.]. Київ: Мін-во юстиції України. 124 с.

*Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб.,* (2018). Український фонд «Благополуччя дітей». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya%20protidya-bulingu/21kbos.pdf>. [Дата звернення 29.10.2021].

*Про освіту: Закон України.* (2017). № 2145- VIII. Дата оновлення: 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text>. [Дата звернення 29.11.2021]

*Про вищу освіту: Закон України.* (2014). № 1556-VII. Дата оновлення: 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. [Дата звернення: 30.11.2021].

Наказ МОН України «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» (2019). № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text> [Дата звернення 04.12.2021].

Наказ МОН України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу в закладах освіти» (2020). №293. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-spryamovanih-na-zapobigannya-ta-protidiyu-bulingu-ckuvannyu-v-zakladah-osviti> [Дата звернення 08.12.2021].

*Словник української мови.* (1973). У 11 т. Т. 5 . (І-М). Київ: Наук. думка, 1970–1980.

Яременко, В. (2003). *Новий тлумачний словник української мови.* Київ: Аконіт. Т. 2. 926 с.

Боярова, Л. (2002). *Тлумачний словник української мови.* Понад 12500 статей (близько 40 000 слів); ред. В. С. Калашник. Харків: Прапор. 992 с.

Всемирная Организация Здравоохранения. (2002). *Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире.* URL: [https://www.who.int/violence\\_injury\\_prevention/violence/world\\_report/en/full\\_ru.pdf](https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/full_ru.pdf) [Дата звернення 22.12.2022].

Шевченко, Л. (2008). *Новий словник іношомовних слів.* Близько 40 000 сл. і словосполучень. Київ: АРІЙ. С. 504. (672 с.)

Бурячок, А. (2000). *Словник синонімів української мови*. Словники України: у 2-х томах. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. Київ: Наукова думка. Т. 2. С. 496. (954 с.).

Алексєєнко, Т. (2009). *Соціальна педагогіка: словник-довідник*. Вінниця: ООО «Планер». 548 с.

Безпалько, О. (2009). *Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб.* Київ: Центр учбової літератури. 208 с.

Заблюцький, В. (2002). *Ненасильство / Філософський енциклопедичний словник*; НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди / ред. кол.: В. Шинкарук (голова редколегії). Київ: Абрис. 744 с.

Безлюдний, О. (2009). Насильство в сім'ї: теоретичні розвідки американських дослідників. *Педагогіка і психологія*. № 3, сс. 121–131.

Оржеховська, В. (1996). *Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: навч.-метод. посіб.* Київ, ВІАН. 351 с.

Лютий, В. (2008). *Профілактика соціальна / Соціальна педагогіка: мала енциклопедія*. Київ: Центр учбової літератури. 289 с.

Сойчук, Р. (2016). *Виховання національного самоствердження в учнівської молоді: монографія*. Рівне: О. Зень. 416 с.

## REFERENCES

*Konstytutsiia Ukrainy* [The Constitution of Ukraine]. (2006). Ofits. tekst: [priyiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. zi zminamy, vnesenymy Zakonom Ukrainy vid 8 hrudnia 2004 r.: stanom na 1 sichnia 2006 r.]. Kyiv: Min-vo yustytisii Ukrainy. 124 s. [in Ukrainian].

*Kodeks bezpechnoho osvithnoho seredovyshcha: metod. posib.* [Code of safe educational environment]. (2018). Ukrainyskyi fond “Blahopoluchchia ditei”. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya%20protidya-bulingu/21kbos.pdf>. [Data zvernennia 29.10.2021]. [in Ukrainian].

*Pro osvitu: Zakon Ukrainy* [On education: Law of Ukraine]. (2017). № 2145-VIII. Data onovlennia: 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text>. [Data zvernennia 29.11.2021]. [in Ukrainian].

*Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy* [On higher education: Law of Ukraine]. (2014). № 1556-VII. Data onovlennia: 21.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. [Data zvernennia: 30.11.2021]. [in Ukrainian].

*Nakaz MON Ukrainy “Deiaki pytannia reahuvannia na vypadky bulinhu (tskuvannia) ta zastosuvannia zakhodiv vykhovnoho vplyvu v zakladakh osvity”* [Some issues of response to cases of bullying (harassment) and the use of measures of educational influence in educational institutions]. (2019). No 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text> [Data zvernennia 04.12.2021]. [in Ukrainian].

*Nakaz MON Ukrainy “Pro zatverdzhennia planu zakhodiv, spriamovanykh na zapobihannia ta protydiuu bulinhu v zakladakh osvity”* [On approval of the plan of measures aimed at preventing and combating bullying in educational institutions]. (2020). No 293. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-spryamovanih-na-zapobigannya-ta-protidiyu-bulingu-ckuvannyu-v-zakladakh-osviti> [Data zvernennia 08.12.2021]. [in Ukrainian].

*Slovník ukraínskoi movy*[Dictionary of the Ukrainian language]. (1973). U 11 t. T. 5 . (I-M). Kyiv: Nauk. dumka, 1970–1980. [in Ukrainian].

Yaremenko, V. (2003). *Novyi tлумachnyi slovník ukraínskoi movy*[New explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Akonit. T. 2. 926 s. [in Ukrainian].

Boiarova, L. (2002). *Tлумachnyi slovník ukraínskoi movy* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Ponad 12500 statei (blyzko 40 000 sliv); red. V. S. Kalashnyk. Kharkiv: Prapor. 992 s. [in Ukrainian].

*Vsemirnaya Organizatsiia Zdravookhraneniia*. (2002). Nasilie i ego vliianiye na zdorove [Violence and its impact on health. State of the art report]. Doklad o situatsii v mire. URL: [https://www.who.int/violence\\_injury\\_prevention/violence/world\\_report/en/full\\_ru.pdf](https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/full_ru.pdf) [Data zvernennia 22.12.2022]. [in Russian].

Shevchenko, L. (2008). *Novyi slovník inshomovnykh sliv* [New dictionary of foreign words]. Blyzko 40 000 sl. i slovopoluchen. Kyiv: ARII, ss. 504. (672 s.). [in Ukrainian].

Buriachok, A. (2000). *Slovník synonymiv ukraínskoi movy* [Dictionary of synonyms of the Ukrainian language]. Slovníky Ukrainy: u 2-kh tomakh. A. A. Buriachok, H. M. Hnatiuk, S. I. Holovashchuk ta in. Kyiv: Naukova dumka. T. 2,ss. 496. (954 s.). [in Ukrainian].

Aliexsieienko, T. (2009). *Sotsialna pedagogika: slovník-dovidnyk* [Social pedagogy]. Vinnytsia: OOO “Planer”. 548 s. [in Russian].

Bezpalco, O. (2009). *Sotsialna pedahohika: skhemy, tablytsi, komentari: navch. posib*. [Social pedagogy: diagrams, tables, comments]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury. 208 s. [in Ukrainian].

Zablotskyi, V. (2002). *Nenasylstvo. Filozofskyi entsyklopedychnyi slovník* [Nonviolence. Philosophical encyclopedic dictionary]. NAN Ukrainy, Instytut filozofii im. H. S. Skovorody / red. kol.: V. Shynkaruk (holova redkolehii). Kyiv: Abrys. 744 s. [in Ukrainian].

Bezliudnyi, O. (2009). Nasylstvo v simi: teoretychni rozvidky amerykanskykh doslidnykiv [Family Violence: Theoretical intelligence of American researchers]. *Pedahohika i psykholohiia*. No 3, ss. 121–131. [in Ukrainian].

Orzhekhovska, V. (1996). *Profilaktyka pravoporushen sered nepovnlitnykh: navch.-metod. posib*. [Juvenile delinquency prevention]. Kyiv, VIAN. 351 s. [in Ukrainian].

Liutyi, V. (2008). *Profilaktyka sotsialna. Sotsialna pedahohika: mala entsyklopediia* [Social prevention / Social pedagogy: a small encyclopedia]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury. 289 s. [in Ukrainian].

Soichuk, R. (2016). *Vykhovannia natsionalnoho samostverzhennia v uchnivskoi molodi: monohrafiia* [Formation of national self-affirmation for student youth]. Rivne: O. Zen. 416 s. [in Ukrainian].

## THE ESSENCE OF VIOLENCE PREVENTION IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION IN SCIENTIFIC DISCOURSE

**Vadym Akimov**

PhD candidate

Rivne State University for the Humanities,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-4967-2401

*e-mail: vadiakimo@ukr.net*

**Abstract.** In the article the problem of prevention of violence in the educational environment of higher education institutions is actualized. The analysis of normative-legal documents on prevention of violence cases is carried out and the task of activity of educational institutions on prevention and counteraction to violence is outlined. Types and common features of violence were identified, in particular, intentional nature of actions, anti-will, illegality, violation of rights and freedoms, encroachment on life and health. Attention is drawn to the need to create a safe educational environment, which is mainly related to the organizational aspects of educational institutions, creating safe and harmless conditions for the educational process and the use of health technologies. The essence of prevention of violence in the educational environment of higher education institutions is revealed, which consists in creating a safe educational environment, the attitude to violence is based on the principles of its complete inadmissibility in any form. The safe educational environment of higher education institutions is characterized as a pedagogically purposeful organized set of objective and subjective factors that surrounds higher education seekers and focuses on the interaction of teachers and students to create living conditions, spiritual and moral self-improvement and personal self-realization and self-realization. In particular, it is noted that such factors include: objective (socio-historical features, cultural traditions of the Ukrainian people and the education system) and subjective (individual characteristics of higher education, the level of teachers readiness to create a safe educational environment, personal values of participants process, psychological climate in the team, the style of pedagogical management, the relevant subject-spatial, informational and content-methodological support of the educational process, material and technical conditions of the free economic zone).

**Keywords:** prophylactic, violence, prevention, non-violence, safe educational environment, institution of higher education.

*Стаття надійшла до редакції 20.05.2022 року*

**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ**

**Акімов Вадим** – здобувач наукового ступеня PhD кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Антоненко Наталія** – старший викладач кафедри практики англійської мови та методики викладання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Антончик Євгенія** – здобувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Баліка Людмила** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Бігунов Дмитро** – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри практики англійської мови та методики викладання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Бігунова Світозара** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови та методики викладання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Блават Оксана** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фізичного виховання Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна;

**Біляшевська Алла** – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач іноземних мов комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Вірста Світлана** – викладач-методист Луцького фахового педагогічного коледжу комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Гончарук Олена** – кандидат педагогічних наук, викладач словесних дисциплін комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Гронь Лариса** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри практики англійської мови та методики викладання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Губіна Алла** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету, м. Луцьк, Україна;

**Дацюк Вікторія** – викладач словесних дисциплін комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Дмитренко Наталія** – викладач словесних дисциплін комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Жалко Тетяна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк, Україна;

**Коваленко Валентина** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету, м. Луцьк, Україна;

**Коляда Наталія** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна;

**Кравченко Оксана** – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна;

**Кузьмич Антоніна** – здобувачка наукового ступеня PhD кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Лобанова Світлана** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету, м. Луцьк, Україна;

**Макарук Ольга** – викладач кафедри філології Коломийського навчально-наукового інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Коломия, Україна;

**Мартинюк Алла** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету, м. Луцьк, Україна;

**Масло Ірина** – асистент кафедри іноземних мов Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна;

**Мачинська Наталія** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, Україна;

**Мельникович Галина** – старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Рівне, Україна;

**Мороз Людмила** – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Мороз Наталія** – старший викладач кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Павелків Катерина** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Павелків Роман** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Петренко Оксана** – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Пилипюк Лариса** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету, м. Луцьк, Україна;

**Поліщук Наталія** – викладач кафедри медико-біологічних основ фізичної культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна;

**Поліщук Ольга** – доктор філософії, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Попова Катерина** – здобувачка наукового ступеня PhD кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, вчителька історії НВК школи-ліцею № 19, м. Рівне, Україна;

**Потапчук Тетяна** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна;

**Романюк Світлана** – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Руденко Володимир** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій і методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Руденко Наталія** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені професора Поніманської Т. І. Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Семеренко Жанна** – аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп'ютерної графіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна;

**Сілков Валерій** – кандидат педагогічних наук, доцент, декан педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Сілкова Ельвіра** – старший викладач кафедри математики з методикою викладання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Скубіш Йоланта** – доктор наук в галузі педагогіки, доцент гуманітарно-економічної академії міста Лодзь, член Товариства соціальної педагогіки при Комітеті педагогічних наук Польської Академії Наук в Варшаві, м. Лодзь, Польща;

**Сойчук Руслана** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Стельмашук Жанна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Сухомлинська Ольга** – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

**Триндюк Валентина** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Трофімчук Вероніка** – старший викладач кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Федорець Майя** – викладач іноземних мов КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Фідріх Алла** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики англійської мови та методики викладання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Ціпан Тетяна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Чжан Кай** – аспірант кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського Національного економічного університету імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна;

**Шетеля Наталія** – кандидат психологічних наук, доцент, заслужений працівник культури України, директор інституту Комунального закладу вищої освіти «Ужгородський інститут культури і мистецтв», м. Ужгород, Україна;

**Шурин Олена** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Шуст Людмила** – кандидат філологічних наук, викладач словесних дисциплін комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна;

**Ясногурська Людмила** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна;

**Яцук Інна** – доктор педагогічних наук, професор, Директор Департаменту освіти, науки та спорту МВС України, м. Київ, Україна.

Наукове видання

**ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ**  
**Збірник наукових праць**

**Випуск 15**

**Упорядники:**

**проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М.**

Науково-бібліографічне редагування:

**наукова бібліотека РДГУ**

Підписано до друку 26.05.2022 р.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18,1. Замовлення №207/3. Наклад 300

I – 66      **Інноватика у вихованні:** зб. наук. пр. Вип. 15. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; упоряд.: О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2022. 368с.

УДК 37: 005.591.6

ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2022

Віддруковано засобами оперативної поліграфії  
УРМ-ПОЛІГРАФ  
вул. Київська, 36, м. Рівне, 33027;  
тел.: 0800 - 33 - 51 - 57